

Doba

SZENT PÉTER APOSTOL

Június 29.

*Betszaida +Róma, 67 körül

Az apostolok közül Pálon kívül csak Péterről kapunk igazán plasztikus képet az újszövetségi forrásokból. Ez annál figyelemre méltóbb, mivel az újszövetségi könyvekben Péter maga távolról sem jut oly bőségesen szóhoz, mint nagy apostoltársa a leveleiben.

Péter nem rendelkezett ugyan az egykori rabbi írástudó képzettségével (mint Pál), mégsem volt kevésbé heves, lelkesedő, odaadó és szolgálatkész. Ezenkívül olyan ember volt, aki szívét az ajkán hordta, és ezért természetesen olykor áldozata lehetett saját meggondolatlanságának és ingatagságának. Péter alakja így, kendőzetlenül áll előttünk az újszövetségi történések keretében.

Őszinte, emberi módon mondott „nem”-et az Üdvözítőnek, amikor az egy napon a tanítványok körében kijelentette, hogy szenvedés lesz a sorsa. Hogy Jézus Jeruzsálemben nem nyeri el Dávid trónját, ellenkezőleg, megvetésre és elutasításra talál, nem, ezt a gondolatot Péter nem tudta elfogadni arról, akibe minden reményét helyezte. Gyanútlan és hirtelen kifakadásáért -- „Uram, ilyesmi nem történhet veled!” -- inkább elviselte Jézus rosszallását (Mt 16,21 sk.), jóllehet a „te Sátán” több volt Jézus szájából, mint bármely köznapi kemény szó.

Pétért miért ne fogta volna el az őszinte düh, hogy kardjával odavágjon, amikor Mesterének elfogatásától kellett félnie (Jn 18,10; vö. Mk 14,17)? Még ezen az éjszakán sem hiányzott belőle a ragaszkodás és a hűség. Módját ejtette, hogy bejusson a főpapi hivatali épület belső udvarába. Jézus közelében kellett maradnia, látnia kellett, mi történik. De nyilvánvalóan igen meggondolatlanul, jóval többre vállalkozott, mint amennyi a megpróbáltatás és saját veszedelmének órájában tőle telt (Mk 14,29--31.66--72). Vagy talán mégis rá tudta magát szánni az utolsó pillanatban a férfias megvallásra, amikor egy szolgálólány árulkodó galileai tájszólására célozott? „Erre átkozódni és esküdni kezdett: Nem ismerem azt az embert, akiről beszéltek!” (Mk 14,71). Nem, természeténél és jelleménél fogva nem volt szikla! És mégis éppen ez a tanítvány, ez az ember, „Simeon”, ahogyan születésétől fogva nevezték -- vagy „Simon”, ahogyan neve görögösen hangzik az Újszövetségben --, ez az, akit Jézus alkalmasnak talált az Egyház legfőbb hivatalára, a „Kéfa”, a „Szikla” feladatára. Ez teszi ezt az apostolt emberileg is oly szeretetre méltóvá és elragadóvá.

Életének története páratlan üdvösségtörténeti jelentőségre emelkedett, mert ennek a Simonnak, Krisztus főapostolának a története Kéfasnak -- görögül Petrosznak, latinul Petrusnak, magyarul Péternek - - a történetévé lett. Lényegét nem nehéz fölismernünk.

Simon, egy bizonyos Jona (Johannesz) fia Betszaidából, a Genezáreti tó partján lévő halászfaluból származott. Házasságkötésekor átköltözött Kafarnaumba, anyósa házába, akit -- az

evangélium szerint -- Jézus csodája gyógyított meg (Mk 1,29--31). Vajon Jézus parancsoló szava volt az, amely rávette Simont és testvérét, András, akik együtt dolgoztak a két Zebedeus-fióval (Lk 5,10), hogy hálóikat otthagyják a Genezáreti-tó partján (Mk 1,16--18)? Vagy azért szánta rá magát Simon Jézus követésére, mert megtapasztalta, milyen siker koronázza Jézus egyetlen szavát, amint az első tanítványok meghívásának története Lukácsnál (5,1--11) ezt elbeszéli? Mindkettő, Jézus szava is és tettének hatalma is hozzájárulhatott sorsfordító döntéséhez. A későbbi hagyomány joggal tekintette gondviselésszerűnek, hogy Simon foglalkozása szerint épp halász volt, amint ez az első testvérpár meghívásának történetéből Lukácsnál kiderül. Ez az elbeszélés teljesen Pétert helyezi a meghívástörténet középpontjába. Tanítvánnyá való meghívásában már ott cseng a későbbi meghívás, az emberhalászok között az első, a mindenkiért felelős emberhalász meghívása, melyben a Föltámadott részesítette: „Ezentúl emberhalász leszel” (Lk 5,10). A hivatalos vezetők előtt ez a genezáreti halász természetesen csak egy volt a „vidéki emberek” közül, akik a Törvényt nem ismerték, s ezért csak megvetésre voltak méltók. A közelgő istenország hatalmas hirdetője azonban nem szorult rá azok elismerésére, akik magukat igazaknak és tökéleteseknek tartották. Péter ugyan nem mutatkozott a legmegbízhatóbbnak Jézus követői között, mégis az Úr három legbizalmasabb embere közé számított. És Jézus már földi működésének idején megadta neki társai szószólójának szerepét. A többi tanítvány nevében Simon cselekedett (Mk 8,32).

A Jézus-hagyomány irodalmi és teológiai sajátága következtében jelentéktelen dolog, hogy máig nem lehet biztosan megállapítani, Jézus milyen alkalommal ígerte Simonnak a „Kéfás” nevet, megmagyarázván sokat vitatott primátus-ígéretével: „Te Szikla vagy, és én erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui (a halál hatalma) sem vesznek erőt rajta.” A döntő az, hogy a különböző összefüggésekben rögzített hagyomány szerint (Mt 16,18; Mk 3,16; Jn 1,42) Jézus maga jelölte meg Simon halászt a „Kéfás” névvel. Az arámul beszélő zsidók előtt azonban ez a szó csak egyszerű megjelölésnek számított, és semmiképpen sem vonatkozott Simon személyes mivoltára. Ezért Jézusnak külön meg kellett magyaráznia a név jelképes értelmét. Neki kellett Simon előtt föltárnia, miért, milyen értelemben nevezte őt sziklának. Abban az egyházépítő ígéretben, amelyet Máté összekapcsolt a Messiás- vallomással (Mt 16,18 sk.), ez meg is történik. Ez az ígéret teljhatalmat és felelősséget foglal magában. Simonnak -- mint a Messiás Jézus által építendő hívő közösség szilárd alapjának -- kell az Egyház fennállása és egysége biztosítékának lennie. S mint ilyennek üdvösségkövetítő teljhatalommal kell rendelkeznie. Ezt bizonyítja a hozzáfűzött képes beszéd a mennyek országa kulcsainak, az oldás és kötés hatalmának átadásáról (Mt 16,19). Se teljhatalom átadását erősíti meg a második nagy meghívás a maga pásztorképével (Jn 21,15-- 17: Legeltesd bárányaimat...).

Az 1Kor 15,5, Lk 24,34, Mk 17,7 és Jn 21. fejezetének egyöntetű tanúsága egy rendkívül figyelemreméltó tényt bizonyít: az Úr Simont részesítette abban a kitüntetésben, hogy neki jelenjék meg elsőnek. A tanítványokkal elköltött étkezés után kezdődő, ünnepélyes párbeszédet a Föltámadott kizárólag csak Simonnal folytatta. Simon külön megbízatását a lukácsi meghívástörténet az emberhalász képével elővételezte. Ezt most a Föltámadott egy másik képpel mondja ki, amelynek jelentős előtörténete van az ószövetségi üdvösségvársban és magában Jézus ige hirdetésében is: „Legeltesd juhaimat... Legeltesd bárányaimat.” A Föltámadott kiemelt értelemben tette meg Simont nyája pásztorává, tehát első pásztorrá, nyája főpásztorává. Micsoda felelősségteljes vezetést, odaadó és önzetlen gondviselést foglal magában ez a keleti és bibliai kép a pásztorról, még inkább az ószövetségi ígéret a végső idők pásztoráról! Erre kell gondolni, hogy fölmérhessük e megbízó szónak teljes, eleven tartalmát, és szembeállhassunk az

ellenvetéssel, hogy Krisztus az örök üdvösség közvetítését semmiképpen sem szolgálhatta ki emberi rendelkezésnek és önkénynek.

A Szentlélek elküldésével jött el a pillanat, hogy a Fölmagasztalt a Lélek erejével építeni kezdje Egyházát Péterre, a Sziklára. Természetesen naiv anakronizmus hibájába esne az ember, ha Péter hivatalának a későbbi évszázadokban bekövetkezett teológiai, alkotmányjogi és adminisztratív fejlődését tenné meg a Főapostol helyzetének, Péter primátusának mértékévé. A kezdeti idők egyedülálló viszonyai ékesszóló nyelven beszélnek itt. Még tevékenyek a föltámadott Úr által meghívott apostolok. Az Egyház még jól áttekinthető, szinte családi viszonyok között él. Az emberi fáradozást a Léleknek és a kegyelmi ajándékoknak rendkívüli hatásai támogatják és egészítik ki. Az Egyház ápolja az eleven reményt, hogy az Úr hamarosan visszatér, és megkezdődik Istennek az idők végét jelentő uralma. Ezek a körülmények nem engedték meg, hogy illetékességi kérdések és egyházszervezési problémák oly mértékben fölmerüljenek, amilyen mértékben azt a következő évszázadok megkívánták. Arról sem szabad megfeledkeznünk, milyen korlátozott mértékben állnak rendelkezésünkre a szűkszavú források. Az Újszövetség egyes darabjai kimondottan alkalomszerűen és igehirdető cézzal készültek. Szerzőiknek nem volt szándékában, hogy megírják a fiatal Egyháznak, misszióinak, életének, vezető személyiségeinek, tanításának és alkotmányának aprólékos, kimerítő történetét.

Annál figyelemreméltóbb, hogy mindezek ellenére a legrégebb forrásainkból kitűnik Péter elsőrangú szerepe a legkülönbébb esetekben. Biztos, hogy Péter nem volt olyan teológus, mint az egykori rabbi, Pál, vagy a zsidóknak írt levél szentírásismerő szerzője. Sem az alkalomszerű Péter-beszédek az Apostolok Cselekedeteiben, sem az első Péter-levél, amelyet Silvanus írt le, nem jogosít föl arra, hogy Péter-féle teológiáról beszélhessünk. Mégis kezdettől fogva ő a vezető ember az ősegyházban. A második generáció idejében készült Apostolok Cselekedeteiben számos csodatétel erősíti meg küldetését és Krisztusról tett tanúságát, sokkal több, mint a pogányok apostolának missziós működését. A Tizenkettő közül egyedül Péter beszél az Apostolok Cselekedeteiben. Úgy jelenik meg, mint az ősegyház felelőssége tudatában lévő, a Lélek hatalmát bíró vezetője, mint az evangélium sikeres hirdetője és végül mint a pogány-misszió úttörője, akinek éppen ezért számot kell adnia a „körülmetéltségből származó testvérek” előtt (ApCsel 11,1 sk.).

Pál 37 körül azért megy föl Jeruzsálembe, hogy megismerje Pétert (Gal 1,18). Az apostoli zsinatról (48/49) szóló beszámolójában a törvényhez hű Jakabot Kéfás előtt említi azok közt a „tekintélyesek” közt, akik helyeselték, hogy nem követeli meg a szertartási törvények megtartását (Gal 2,1--10).

Természetesen föl lehet tenni a kérdést, miért vonult vissza Péter az antiochiai egyházközségben az ottani pogány származásúak asztalközösségétől, „amikor egyes emberek Jakab környezetéből” odajöttek (Gal 2,11 sk.). Aligha pusztán emberi félelemből, inkább talán attól félt, hogy újabb veszély származik az egyházra a törvénytisztelők fanatizmusából. Óvakodni kell, nehogy ezt az ún. „antiochiai nézeteltérést” úgy értelmezzük, hogy Pál nem ismerte el Péter legfőbb tekintélyét. Éppen mert Péter volt az az ember, aki a pogányok egyházában is számított, érthető, hogy Pál később Antiochiában éppen „Kéfást”, és csak őt a teljes nyilvánosság elé állította, hogy szemére hányja az ellentmondást az asztalközösség kérdésében tanúsított magatartásért.

Az I. Heródes Agrippa alatt (44 körül) támadt, az Apostolok Cselekedeteiben is elbeszélte egyházüldözéssel mozgalmas időszak kezdődött Péter életében. Elhagyta Palesztinát, bár

egyelőre csak a birodalom keleti részébe ment. Hogy Korintusban is járt volna, arra semmiképpen sem lehet abból következtetni, hogy ott létezett egy Kéfás- párt (1Kor 1,12), a lehetősége azonban mindenképpen megmarad. Az 1Kor 9,5 megjegyzése, amely külön említi Kéfást mind a „többi apostoloktól”, mind az „Úr testvéreitől”, apostoli vándoréletet tételez föl. Az apostoli zsinat utáni időben (49 táján) mindenesetre Antiochiában találjuk. A kisázsiai egyházközségeknek szánt első Péter- levél nagy bizonyossággal az apostol kisázsiai tevékenységét tételezi föl. Ugyanez a helyzet római tartózkodásával kapcsolatban is (5,13), amelyet természetesen a Római levél megírása utánra kell helyeznünk.

Bármily kevés konkrét adatot tartalmaznak forrásaink Péter utazásairól és tevékenységéről életének második periódusában, két jelentős ténytet mégis biztosan meg lehet állapítani belőlük.

Először is Péter az egyetlen az apostolok és más jeruzsálemi tekintélyek sorából, akit az ApCsel 12,17 által jelzett időpont után Palesztinán kívül, tehát kimondottan pogány területen lehet találni, mégpedig életének kései szakaszában, amikor az „ősegyházközség” már nem reprezentálta az egész egyházat, mint kezdetben. Már ezt is nehezen lehet összeegyeztetni a különben is bizonyítatlan föltevessel, hogy Péter hamarosan lemondott az Egyház vezetéséről, és kizárólag a zsidók misszionálásának élt, mégpedig teljes függőségben Jakabtól, az Egyház új fejétől.

A másik körülmény sem kevésbé figyelemreméltó. Bár az apostol úton van, nincs semmi látható kapcsolata a helyi egyházközségekhez, amint csupán missziós tevékenység esetében várnunk kellene. Ebben is a főapostolnak, Simonnak az egész Egyházra szóló jelentősége nyilatkozik meg. Ebből magyarázható, hogy az egykori betszaidai halász miért jutott el Rómáig, amit vértanúságának tanúságtevői egyértelműen igazolnak a kilencvenes évek közepétől kezdve. Üdvösségtörténeti feladata a Szentföldön kezdődött, Jeruzsálemben, a szent városban, isteni Urának és Mesterének szövetséget és Egyházat alapító halála helyén. De megbízatása kivezette a főapostolt a hellénisztikus világba, egészen az akkori világbirodalom fővárosába, minthogy az Egyház már pár év után átlépte a zsidóság határait, és döntő lépéseket tett a népek egyháza és a világegyház felé. Megszületik a vértanúk egyháza. A főapostol erőszakos halála azonban nem akadályozhatta Krisztus üdvözítő közösségének állandó épülését és fennmaradását: „Te Szikla vagy, és én erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui nem vesznek erőt rajta.”

Emberi képesség, világi hatalmi eszközök használata, diplomáciai ügyesség, nagy tanítók bölcsessége avagy éppen erős és szent egyéniségek kisugárzó ereje volt az, ami az Egyháznak ezt a folytonos épülését és fennmaradását biztosította? Péter története más választ ad erre a kérdésre. Nem véletlenül őrizte meg az ősegyház szenvedés- hagyománya Péter tagadásának történetét. A hűség és a gyöngeség közti küzdelmet úgy fogta föl az ősegyház, mint minden hívőnek szóló óvást a csalfa önbizalomtól, s mint az Úr megbocsátó szeretetének vigasztaló ígérését. De e tagadás tanulságához más is társult: egy másik különleges megbízatás, amelyet Jézus legközelebbi tanítványainak kudarcra kapcsán adott Péternek. Előre látta ugyanis tanítványai megbotránkozását és kiábrándultságát szenvedése és halála miatt, ezért így intette és biztatta Pétert: „Simon, Simon, a sátán hatalmat kért magának fölötted, hogy megrostáljon benneteket, mint a búzát. De imádkoztam érted, ne hogy meginogj a hitben. Amikor megtérsz, te erősíted majd meg testvéreidet” (Lk 22,31--32). Nem saját erejével őrizte meg tehát Simon legbensőbb hitének szikráját. Jézus, az elközeltett istenország teljhatalmú hirdetője maga imádkozta ki a kegyelmet a személyében elbukó Simonnak, hogy mennybemenetele után saját különleges feladatának tekintse testvérei megerősítését a hitben. A mennybe ment Krisztus volt és marad az Egyház tulajdonképpeni építője, nyájának gazdája és pásztora.

Péter a legyőzhetetlen „Szikla”, amelyre Jézus Krisztus Egyházát építette, a kiválasztott pásztor, akinek az Úr átadta „a mennyek országának kulcsait”. Az Egyházban élő keresztények jól ismerik azt az erős vonásokkal rajzolt kifejező képet, amelyet újszövetségi iratok adnak róla. Így hát a következőkben csak egy inkább elbeszélő jellegű ábrázolásnak adunk helyet.

„Uram, te egyszer megtanítottál a hullámokon járni, vezess most biztos lábbal át ezen a kőtengeren, amely felé közeledem” -- így imádkozott az apostol, amikor az ostiai kikötő felől vezető úton a főváros felé vándorolt. Nemsokára átlépte Péter a hatalmas kaput, amely mögött Róma lármája zúgott. Pazar pompájú hófehér márványpaloták emelkedtek előtte. Pár utcával odébb azonban a nyomor lakott fojtogató, szűk utcákban. Mindenütt a szorgos nyüzsgés. Az emberek arcába tekintve meglátta bennük a rohanást a boldogság és a haszon után, de a munkának és a gyakran reménytelen életnek a nyomasztó terhét is. Hogyan fogjon hozzá ebben a városban a keresztről szóló tanítás hirdetéséhez?

A zsidó negyedben kezdett prédikálni. Sokakban kihalt már a lelki dolgok iránti érzék, ők csak lenézően mosolyogtak különös honfitársukra. Mások azonban fölfigyeltek a galileai halász szavára, mert vigasztalóan és boldogítóan érintette lelküket. Péter betért a viskókba, és betért a sokemeletes bérházakba is. Beszélgetett rabszolgákkal, akik hajókat rakodtak a Tiberis partján, s csak pillanatnyi nyugalomuk volt. Itt is, ott is föllobbant egy-egy szikra.

Hónapok teltek el. Róma első keresztényei kezdtek gyülekezni. És íme, bizonyos napokon virradat előtt különös csapatot lehetett látni, az egyik szenátor házába igyekeztek: asszonyok és boltosok a zsidó negyedből, előkelő hölgyek és patríciusok, plebejusok és rabszolgák mellett. Mindnyájuknak Péter volt az atyjuk, aki megkeresztelte, tanította őket, és a szent Kenyeret nyújtotta nekik.

Amikor a hivatalos Róma megérezte, hogy az új vallás veszélyes lehet, mivel az emberek egyenlőségét hirdeti és éli, azonkívül a császárt nem tiszteli istenként, a keresztények arra kényszerültek, hogy összejöveteleiket a katakombák föld alatti sírkamráiban tartsák. Az éjszakai órákban a mécses gyér fényénél Isten pásztora -- aki egykor megtagadta az Urat a szolgáló előtt -- átadta gyermekeinek a benne izzó erőt. Azután eltemették néhány testvérüket és nővérüket, akik Néró kertjében eleven fáklyaként égtek el vagy vadállatok prédájává lettek.

Eljött az a nap, amikor a császár kopói Pétert is elfogták, és a Mamertinusi börtön sötétjébe vetették. Péter azonban a börtönben is a fény, a szabadság és az élet üzenetét hirdette. Csendes éjszakákon, amikor szenvedésének társai tompa álomba merültek, az Úrhoz imádkozott. Maga előtt látta Mesterét, és hallotta, hogy e szavakat mondja: „Amikor fiatal voltál, felövezted magad, s oda mentél, ahová akartál. De ha majd megöregszel, kiterjeszted karod, s más fog felövezni, és oda visz, ahová nem akarod.” „Uram, te mindent tudsz, azt is tudod, hogy szeretlek!” -- suttogta ismételten maga elé. És súlyos napjai telve voltak mély békességgel.

Hetek múlva a bíró elé hurcolták Pétert, aki halálra ítélte. Halálra? Nem! Életre, a Mesteréhez való boldog hazatérésre. Úgy tetszett neki, hogy meg kell köszönnie a bírónak ezt az ítéletet. Nem sokkal később korbácsütések csattogtak, és szétroncsolták húsát. Majd fölrángatták, kihurcolták egy dombra, kemény, éles szegélyű keresztre dobták, amely a földön hevert. Már rángatták durva fogásokkal tagjait a négy gerendavég felé, amikor kérő mozdulatot tett az apostol: „Barátaim, tegyétek meg nekem azt a kedvességet, hogy fejjel lefelé feszíttek keresztre!”

Különös kérés! De miért ne? Ez egyszer valami más, új lesz! Legyen meg az akarata. Úgy szögezték a keresztre, ahogy kívánta, mert alázatosságában nem tartotta magát méltónak ugyanarra a halálra, mint amelyet a Mester viselt el.

Órákon át tartott a szenvedés.

Akkor jöttek a hóhérok és doronggal összezúzták a megfeszített lábszárait, amint a római büntető törvény előírta.

Simon, Jónás fia meghalt, Péter azonban nem halt meg. Utódjában, Linusban Krisztus helyettese ismét ott állt a katakombákban, és hirdette Urának boldogító üzenetét.

Istenünk, ki a mai napon Szent Péter és Szent Pál apostol ünnepével ajándékoztál meg minket, kérünk, segítsd Egyházadat, hogy mindenben kövesse azok tanítását, akik ott álltak kereszténységünk kezdeténél!

SZENT PÁL APOSTOL

Június 29.

*Tarusz (Kilikia) +Róma, 67.

A világot, amelyben Pál munkálkodott, a keleti-hellénisztikus szinkretizmus, azaz a nyugati és a keleti kultúrák óriási, állandó keveredése jellemzi. A legkülönbözőbb vallások találkoznak egymással. Új vallási közösségek jönnek létre, melyek mind-mind számos követőre találnak a sors hatalma alól megváltást keresők, isteni oltalmat és életet remélők között. Keletkezéskor van a gnózis, az a filozófiai- vallási mozgalom, amely a 2. században majd halálos fenyegetést jelent a kereszténységnek. A sztoikus filozófia a világpolgárságot hirdeti. A római birodalom a Földközi-tenger térségének népeit egyesíti saját uralma és közigazgatása alatt. Egységes lesz a jog, a pénz, a mérték, a súly stb. Római utak kötik össze egymással a legtávolibb tartományokat. A kereskedelem és a közlekedés virágkorát éli. Egységes nyelv támad, az úgynevezett koiné-görög. Mindezeknek a tényezőknek döntő jelentőségük van Pál életművében, mely az Egyház történelmi jelentőségű fordulóját jelzi.

Pál akkor tért meg és lett az ősegyház tagja, amikor az kezdett elszakadni a választott néptől, s hozzálátott a birodalom pogány népeinek misszionálásához. Az Ószövetséghez ragaszkodó kereszténység jelentéktelen szektává válik: a küzdelmek idején még megvan, de végül a harcok áldozata lesz. Pál a Törvénytől függetlenné vált új irányzat teológusa és előharcosa lett.

Életéről kevés információnk van. Egyetlen dátumot sem lehet pontosan meghatározni. Egyes adatokat -- mindenekelőtt életének utolsó és mindenképpen legjelentősebb évtizedéről -- leveleiből és az Apostolok Cselekedeteiből tudhatunk. Maguk a levelei azonban az apostol egyéniségének, hitének és gondolkodásának megragadó képét nyújtják.

Pál a világ felé nyitott diaszpóra-zsidóságból származott. (Mintegy ötmillió zsidó élt akkoriban Palesztinán kívül.) A kilikiai Taruszból született, a Szíriát és Kisázsiaát összekötő út mentén, a

szinkretizmus központjában. Gyaníthatóan a középső társadalmi szinthez tartozott. Atyjától városi és római polgárjogot örökölt. Jellemző a diaszpóra- zsidóságra és Pál családjára is a zsidó hagyományokhoz való ragaszkodás (vö. Fil 3,5; Róm 11,1; 2Kor 11,22). A család Benjamin törzsének tagja volt. Lehetséges, hogy a galileai Giskala volt ősi otthonuk. Pált tulajdonképpen Saulnak hívták, mint a Benjamin törzséből való első királyt; de már születésekor megkapta a római Pál (Paulus) nevet is.

Személyiségének megértésében döntő az a tény, hogy tudatosan a zsidóság szigorú irányzatához, a farizeizmushoz csatlakozott, és sok kortársánál buzgóbban ragaszkodott hozzá (Fil 3,5; Gal 1,14). Lehetséges, hogy Jeruzsálemben az idősebb Gamalielnél tanult (ApCsel 22,3).

Származásával összhangban áll mozgékony szelleme. Jól beszélt görögül, ismerte a hellén műveltséget. Úgy látszik, bizonyos mértékig megértette a sztoikus fogalmakat, ismerte a pogány kultúrákat és a kezdődő gnóvizt. Gondolkodásának súlypontja azonban kétségtelenül a zsidó hagyományban volt. Bizonyításmódja és Szentírás-értelmezése teljesen rabbinisztikus jellegű. Mindazonáltal a rabbinizmus nem volt teológiai gondolkodásának egyetlen tényezője. Ahogyan fölfogja a törvényt és a történelmet, az az apokaliptika hatásáról árulkodik. Gondolkodásának történeti beállítottsága és abszolút Isten-felfogása tipikus zsidónak mutatja.

Így helyzete Jézus minden tanítványánál alkalmasabbá tette, hogy a legkülönbözőbb fölfogású és képzettségű emberek nyelvére lefordítsa az evangéliumot. Zsidó volt a zsidóknak, görög a görögöknek. Mindenkinek mindene lett -- így fogalmazta meg egyszer később az igehirdetés máig érvényes programját (vö. 1Kor 9,20--23). Tökéletes szinten birtokolta a teológiai érvelés képességét (2Kor 12,1 sk.). Úgy beszélt, mint környezetének vándor tanítói, himnikus nyelven magasztalta Isten nagy tetteit (Róm 8,31 sk.) de a korintusi kikötőmunkások nyelvét is ismerte. Leveleiben vannak bensőséges helyek az egyházközség megnyerésére (2Kor 6,11; 7,2). Van bennük szeretetreméltó kedvesség, amikor ott kér, ahol követelhetne, hogy egy szökött rabszolga részére lehetővé tegye a büntetlen visszatérést (Filem). Rideg szarkazmust mutatnak írásai, amikor a körülmetélés galáciai híveinek azt ajánlja, hogy inkább kasztráltassák magukat (Gal 5,12).

Levelei azt is elárulják, hogy küszködött az új megismeréssel és fogalmakkal. Elég gyakran előfordul, hogy abbahagy megkezdett mondatokat, mert nem sikerült az először gondoltakat szavakba foglalnia (vö. Róm 5,12 sk.).

Gondolkodásmódjára jellemző a világosság (2Kor 2,17; 4,2 sk.) és a kérdésfeltevés radikalizmusa. Ismételten megkísérelte, hogy Isten cselekvéseinek azt a mindent meghaladó megtapasztalását, amely a Názáreti Jézusban megnyilvánult, megfelelően kifejezze, és az utolsó következményekig végiggondolja.

Megtérése (34 körül) megadta élete értelmét. A Törvényért és az atyai hagyományokért égő buzgólkodása a keresztények üldözőjévé tette. Hogy mikor és hogyan találkozott velük először, már nem lehet megállapítani. Az Egyházzal való összeütközése azonban nyilvánvalóan összefüggésben állt a válsággal, amely Jeruzsálemben István megkövezéséhez, a jeruzsálemi keresztény közösség hellénisztikus csoportjának üldözéséhez és elűzéséhez, továbbá a damaszkuszi egyházközség alapításához vezetett. Úgy látszik, ez az egyházközség -- a jeruzsálemi egyház törzsrészével ellenkezően -- teljesen elszakadt a Törvénytől. Pál -- amint a Gal 1,13 sk. és a Fil 3,5 sk. mutatja -- a szigorú zsidó törvényiszteletet védelmezte a Törvénytől

való szabadsággal szemben. Nemcsak egy keresztre feszített Messiás „botrányáról” volt szó, hanem arról a kérdéstről, hogy a Törvény érvényes útja-e az üdvözülésnek. A Törvény vagy Jézus Krisztus? -- ez lett életének döntő kérdése.

És ez időben történt megtérése. Úgy értelmezte mint Isten tettét, és Jézusnak ezt a megjelenését egy sorba állította a Föltámadott megjelenéseivel (Gal 1,15; 1Kor 9,1; 15,8). A megtérést nem lehet lélektani, vallási vagy erkölcsi válságból levezetni, amint egyesek megkísérelték a Római levél 7. fejezetére hivatkozva. Pál kényszerítve irtotta magát, hogy föladjon az üdvösség útjának, az addig helyeselt jámborságnak értelmezését. Később igehirdetésében minden embertől megkívánta ezt a megmérettetést: amit nyereségnek tartott -- a választott néphez, a Törvényhez való tartozást -- most jelentéktelen dolog lett. „Amit előnynek tartottam, azt Krisztusért hátránynak tekintem... Érte mindent elvettem, sőt szemétnak tekintettem, csak hogy Krisztust elnyerhessem, és hozzá tartozzam. Hiszen nem a Törvény útján váltam igazzá, hanem a Jézus Krisztusba vetett hit révén” (Fil 3,7 sk.). A megfeszített Messiás volt ténylegesen Isten új és végleges üdvözítő tette. Ez jelentette a fordulatot; Isten jövője kezdődött meg vele. A Törvénynek, a Törvényhez való hűségnek és a cselekedetekből való megigazulásnak az útja érvényét veszítette. Új út nyílt. Az ember az üdvösségét csak Istenben találja meg, akinek tökéletes bizalommal ki kell szolgáltatnia magát. Krisztusnak ez a kinyilatkoztatása Pál számára azt is magában foglalja, hogy Isten mint a zsidók és a (Törvény nélküli) pogány népek Istene mutatkozik be. A pogányok is hivatalosak a hit útjára.

Meghívásával együtt Pál fölismerte, hogy az evangéliumnak a pogányok közötti hirdetése az ő feladata. Ez a tudat szinte kényszerként nehezedett rá (vö. Gal 1,16; 1Kor 9,16). A hit útja lett életének témája. A rá jellemző radikalizmussal járta ezt az utat. Emiatt gyanússá vált saját keresztény testvérei előtt, s magára vette népének gyűlöletét, pedig a végsőkig szerette ezt a népet, és megmentéséért a saját üdvét is odaadta volna (Róm 9,1 sk.).

Megtérése után „azonnal” (Gal 1,16) megkezdte a missziót, először Arábia területén (Damaszkusztól délkeletre). Ez a tevékenysége nem sok eredménnyel járt.

Egyházközség-alapításokról nincs szó. Pál visszatért Damaszkuszba, és kénytelen volt onnan is menekülni egy ellene támadt üldözés elől (2Kor 11,26; vö. ApCsel 9,23 sk.). Csodálatos módon Jeruzsálemmel csak később -- „három év után” -- és akkor is csak futólagosan vette föl a kapcsolatot (Gal 1,18--20). Ez mutatja apostolságának önállóságát és Jeruzsálemtől való függetlenségét, de konkrét nehézségekre is következtethetünk belőle. Mivel Pál kezdettől fogva a Törvény nélküli keresztény irányzathoz csatlakozott, ahhoz az irányzathoz tehát, amelyet Jeruzsálemből elűztek, hosszabb és hivatalosabb jeruzsálemi tartózkodása kompromittálta volna az ottani egyházat a zsidó hatóságok előtt. Több éven át működött Pál Szíriában és hazájában, Kilikiában (Gal 1,21). Lehetséges, hogy az ApCsel 13. és 14. fejezetében elbeszélte missziós utazás erre az időre esett. Barnabás Tarzusból Antiochiába hozta, ahol már megalakult egy Törvény nélküli pogány-keresztény egyházközség (ApCsel 11,19 skk.). E közösség küldöttként vett részt Pál és Barnabás az ún. apostoli zsinaton (kb. 48/49). Az események menete nagyon nehezen rekonstruálható (vö. Gal 2,1 sk.; ApCsel 15,1 skk.).

Kétségtelenül a Törvény nélküli missziózás ügyéről volt szó, amelynek jeruzsálemi jóváhagyása (talán a zsidó hatóságok hatására) veszélyben forgott. Pálnak sikerült evangéliumát Jeruzsálemben érvényre juttatnia, és elérte a zsidó Törvénytől való szabadság elvi elismerését. A missziós gyakorlat számára kompromisszum született. Inkább taktikai mérlegelésből -- hogy elkerüljék a jeruzsálemi egyház összeütközését a zsidó hatóságokkal -- különbséget tettek Pálnak

a pogányok közt végzett Törvény nélküli missziója és Péternek a zsidók körében, a zsidó gyakorlatot megtartó missziója között. Az evangélium és az Egyház egysége mellett szilárdan kitartottak. Ennek jelei voltak a jeruzsálemi szegények javára végzett gyűjtések, amelyeket Pál önként magára vállalt (Gal 2,10). Ezzel elismerték Jeruzsálemet az Egyház történelmi születési helyének, a pogány-keresztény közösségeket pedig megvédték attól, hogy a görög kultusközösségek módjára egy sereg különálló egyházra szakadozzanak.

A megegyezésben azért maradt éppen elég alap a konfliktusokhoz. A vegyesen zsidó-, illetve pogány-keresztény egyházközsége eltérő gyakorlata az egységet veszélyeztette. Pál maga beszéli el a Péterrel és Barnabással Antiochiában támadt összeütközését (Gal 2,11 skk.). Teológiailag megvédte ugyan álláspontját, de a gyakorlatban gyaníthatóan nem tudta érvényesíteni. Törésre került a sor Barnabással és az antiochiai egyházzal. Talán e tapasztalatok szolgálták alkalmul arra, hogy Pál ezentúl a kimondottan pogány vidékeken munkálkodjék.

Most kezdődött az ő igazi missziója. Nagyvonalúan megtervezett útvonalán végigjárta Kisázsia, Makedóniát és Achájiát. Ekkor keletkeztek a galáciai, a filippibeli, a tesszalónikai és a korintusi egyházak (kb. 48 és 52 között). Korintust nem számítva, ahol másfél évig tartózkodott, nem sokáig maradt egy helyen. Az egyház megszervezését rábízta az újonnan megnyert keresztényekre és munkatársaira. Ő maga ritkán keresztelt (vö. 1Kor 1,14--17). Valami tovább üzte őt, mert az igehirdetést érezte küldetésének. Mint minden nép apostola a birodalom egész területét a maga missziós területének tartotta (vö. Róm 1,14; 15,16). A nagyvárosokat választotta ki az egyes tájak középpontjaként, és remélte, hogy maguk a megtértek viszik tovább az evangéliumot. Ez a nagy igyekezet csak abból az eszkatologikus várakozásból érthető teljesen, amely a korai kereszténységet eltöltötte. Mint a jövődjő Kyriosz hírnöke minden népet el akart érni.

Ezt a nagy célt nem tudta rögtön megvalósítani. Palesztinába és Szíriába visszatérve, a kisázsiai missziót folytatta. Először két éven át Efezusban, a misztériumvallások városában tartózkodott. Erre az időre esik rövid korintusi látogatása az ottani egyházban támadt válság ügyében. Letartóztatása és pörbe fogása, amelyről a Fil 1,12 skk. beszél, Efezusban is megismétlődött. Az efezusi tartózkodás kapcsán még egyszer fölkereste Makedóniát és Görögországot. Korintusból indult körülbelül 55/56-ban Jeruzsálembe a gyűjtött adományokkal, azzal a céllal, hogy onnan Róma felé veszi útját (Róm 15,28 skk.).

Leveleiből és az Apostolok Cselekedeteiből kivehetjük, hányféle megterhelésnek volt kitéve Pál tevékenysége közben. Először is ott voltak azok a veszedelmek és fáradozások, amelyek az antik világban az ilyen hosszú szárazföldi (többnyire gyalogos) és tengeri utazásokkal jártak. Pál keze munkájával maga kereste meg a megélhetését. Csak a filippibeliectől fogadott el támogatást (vö. Fil 4,10 skk.).

Az egyházközségekről nem szabad valami nagyot elképzelnünk. Általában kis csoportok voltak, többnyire az alacsony szociális szintekről jött tagokkal (rabszolgák, kikötői munkások stb.; vö. 1Kor 1,26 skk.).

Ha Pál azt írja az apostolokról, hogy „mindenek salakjaivá" lettek (1Kor 4,13), az illik a valós helyzetre. A kívülállók számára Pál elkeveredett az antik vándorprédikátorok seregében. Újra és újra bizonyítania kellett igaz voltát és a többiektől való különbözőségét. Hol és hogyan található a városokban alkalmat az igehirdetésre? Hiszen megjelenése nem volt imponáló, és szónoki

képességével sem tudta az embereket elbűvölni (2Kor 10,10; 1Kor 2,1). Amivel ügyéért harcba tudott vonulni, az egyedül meggyőződésének őszintesége és szolgálatának önzetlensége volt. Missziós útját kezdettől fogva összeütközések, bebörtönzések, igen kemény büntetések (megvesszőzés, korbácsolás, megkövezés) jellemezték -- így hordozta magán „Jézus jegyeit” (Gal 6,17; vö. 1Tesz, 2,2; Fil 1,12 skk.; 2,17; 1Kor 4,9 skk.; 15,30 skk.; 2Kor 1,4 skk.; 4,8 skk.; 11,23 skk.; Filem 13).

És mindezt beteg emberként teljesítette (Gal 4,14; 2Kor 12,7--10)! Betegségének mibenlétét nem lehet már megállapítani, de nyilván nagyon megviselte. Úgy vállalta, mint a többi veszélyt, mert fölismerte, hogy Isten ereje az erőtlenségben érvényesül tökéletesen. Korlátainak ismeretében tanulta meg, hogy az Istenbe vetett bizalomból éljen (1Kor 1,9 skk.; 4,7).

Életműve számára a legveszélyesebb fenyegetések magukból a keresztény egyházközsegekből jöttek. Galáciai, filippibeli és korintusi ellenfeleinek vallástörténeti besorolása nagyon nehéz, csak a levelekben lévő utalásokból lehet rájuk következtetni. Nincs kizárva, hogy idővel Pál is megértette őket. Valószínűleg mindnyájan gnosztikus szektákhoz tartoztak. Jellemző volt ezekre a csoportokra a világtól elforduló lélek-kultusz, amely a jelenben birtokolni vélte az üdvösség tökéletességét, s a szentségeket mágikus módon értelmezte. A keresztény élet történetiségét nem látták. Számukra az üdvösség a léleknek egy bizonyos égi lét számára való fölszabadulását jelentette, nem pedig az egész embernek és a világnak a megváltását.

A kereszténység Törvény alá hajtásának veszélye ellen alig felülmúlható élességgel védelmezte Pál evangéliumát a galatáknak írott levelében. Visszanyúl a zsidó ellenfeleivel kapcsolatos korábbi tapasztalataira. Számára magától értetődik, hogy a hitnek meg kell valósulnia egy szeretettől meghatározott életben (Gal 5,6; 6,13 skk.). Ott azonban, ahol az Isten előtti megigazulás alapjául az emberi teljesítményt teszik meg, Krisztushoz való hűtlenséget látott (Gal 5,2-4). Az ember nemcsak akkor fordul el Istentől, ha bünt követ el, hanem akkor is, ha jámbor tettekkel akarja helyzetét Isten előtt biztosítani. Akkor még a látszólag jámbor is „testi módon” él, azaz önközpontúan és evilági módon, Istentől elzárkózva. Hinni annyi, mint radikálisan komolyan venni azt, hogy az élet értelmét csak Isten tudja megadni, és Jézusban végérvényesen meg is adta. A Törvény teljesítése nem képes életet adni. A Törvény azért jött, hogy Krisztushoz vezessen mint pedagógus (Gal 3,19--28; Róm 5,20). A keresztény Istennek kiskorú fia, kiskorú leánya, és ezért a Törvény minden szolgásgától szabad (Gal 4,4--7; 5,1). Pál szerint az Egyházban megvalósult a szabadság alapformája (Gal 4,21--31).

A kereszténység gnosztikus félreértésével szemben Pál hangsúlyozta, különösképp a filippieknek és a korintusiaknak írott levelében, a kereszténység történelmi vonatkozásait. Pál is súlyt helyezett arra, hogy hangoztassa az üdvösség jelenvalóságát, Istennek a világhoz fordulását, de a „már” mellé odaállította a „még nem”-et, a megváltás jövőbeliségét. A keresztény lét paradoxonának így találta meg a feloldását: megváltás a veszélyeztetettségben, szabadság a megkötöttségben, élet a halálban és Isten a történelemben. A keresztény minden remény ellenére él a reményben (Róm 4,18). Még nem tökéletes, még úton van, de feledve, ami mögötte maradt, és nekifeszül annak, ami előtte áll (vö. Fil 3,13).

A megkeresztelt nem mentesül a helytállástól, ellenkezőleg, a történelmi döntés lehetősége épp most adott számára (vö. Róm 6). Tevékenysége nem esik a világon kívül. Testben élni annyit jelent, mint párbeszédben lenni a világgal és megfelelni kihívásaira. „A test az Úrért van, az Úr pedig a testért” (1Kor 6,13). A pneumatikus képzelgésekkel szemben Pál a szeretetet tette meg

minden kegyelmi adomány teljesülésének. A keresztény élet másokra irányul, józan szolgálat a világ hétköznapjaiban. Megköveteli, hogy túrjuk a feszültségeket, és vállaljuk saját helyzetünket. Ezekben valósítja meg a keresztény a hivatását. Pál próbálja ellenfeleit megérteni és meggyőzni. Nem mindig sikerül neki. Miközben a velük folytatott vitákban az „ő” evangéliumát újra átgondolja, egy új korszak számára teszi érthetővé Jézus evangéliumát.

Korintusból írta Pál legjelentősebb levelét a római egyházközséghez. Fordulópontot rögzít: Pál a birodalom keleti felében lezártnak tekinti a missziót, Rómán keresztül tovább akar menni, hogy Hispániát térítse. A levél mindent összefoglal, ami a két évtizedben teológiailag kiért benne. Kiegyensúlyozottan kifejti evangéliumát: a megigazulás egyedül csak a hitből van, a Törvény, a bűn és a halál alól való szabadság Isten műve Jézus Krisztusban. Hitének középpontja Isten szeretete, amitől semmi sem szakíthat el (Róm 8,38 sk.). A „választott nép” sorsa felől föltett kérdés az evangéliumnak megfelelő választ kap: „Isten minden embert az engedetlenségben fogott össze, hogy mindenkin könyörüljön” (Róm 11,32).

A Rómaiakhoz írott levél teológiai végrendelete lett. Az Apostolok Cselekedetei szerint Pál mint a római állam foglya érkezett Rómába. Mi lett missziós terveiből, nem tudjuk. Halálának idejére vonatkozóan is meg kell elégednünk a találgatásokkal. Régi hagyomány szerint 67-ben, de talán már 66-ban végezték ki Néró idejében.

Pál egyházközségei nem vitték tovább evangéliumát. A 2. században legtöbbjük a gnózisba tévedt. A nagy Egyház is alig tudta gondolkodásának feszültségét és dinamikáját elviselni. A gyöngeségről adott tanítás itt ismét igazolta magát. Ha bárhol az egyháztörténelem folyamán fölfedezték evangéliumát, megmutatkozott üzenetének ereje, a hit mindig új indításokat kapott és kap belőle. Az általa hirdetett evangélium igazsága ítéletté válik az emberek rendszerei és törekvései fölött, amelyek erőt akarnak venni Isten bölcsességén és tettein.

A népek szent apostolának életéről, aki „Isten kiválasztott eszközeként” szóval és tettel utat tört az evangéliumnak a világban, megrendítő tájékoztatást adnak levelei és az Apostolok Cselekedetei. Kövessük ennek a Krisztus követésében magát fölemésztő életnek a nyomát.

Az átváltozás órájáról, amikor Saulból Pál lett, drámai leírást ad Szent Lukács: Amikor Saulnak kimerítő lovaglás után kevéssel dél előtt a távolban feltűntek Damaszkusz tornyai, „az égből egyszerre nagy fényesség vette körül. Földre hullott, és hallotta, hogy egy hang így szól hozzá: t'Saul, Saul, miért üldözöl? Ő Pál megkérdezte: t'Ki vagy, Uram? Ő Az folytatta: t'Jézus vagyok, akit üldözöl. De állj föl, és menj a városba, ott majd megmondják neked, mit kell tenned. Ő Útitársainak elakadt a szavuk, mert hallották a hangot, de látni nem láttak semmit sem. Saul fölkelt a földről, kinyitotta szemét, de nem látott. Úgy vezették be Damaszkuszba kézen fogva." Itt három napig imádkozott és töprengett. Akkor az Úr elküldte hozzá Ananiást, és szíve elnyerte a hit ismeretét. Ezután megnyíltak szemei és látott.

A következő szombaton határtalan volt a csodálkozás a damaszkuszi zsinagógában, amikor Saul fölállt, és a farizeus biztos szentírásismeretével bizonyította az elnémult hallgatóság előtt, hogy a Názáreti Jézus valóban a megígért Messiás. Azt is elbeszélte nekik, amit maga átélt, és hogy ő már a Krisztusé. Akkor kitört a fölháborodás vihara, Pálnak menekülnie kellett. Amikor három év múlva ugyanott áll, életre és halálra megy a dolog. A megrökönyödött zsidók meg akarják kövezni az „árulót”. A keresztények elrejtik, de a város kapuinál örök állnak, hogy elfogják.

Akkor barátai éjjel kosárban eresztik le a város falának egyik oldalán. Így kezdi Pál rögös útját, amely az Egyháznak a népekhez vezető útja lesz.

Pál fölemészti magát „az ige terjesztésében”. A gyenge és beteges ember mintegy hatezer, fáradságosan megjárt kilométer után végigtekint az Úr keresztútjának követésében eltelt életén, és így könnyít szíve terhén:

„Isten nekünk, apostoloknak az utolsó helyet jelölte ki, mint olyanoknak, akiket halálra szántak, hogy látványul szolgáljunk a világnak, az angyaloknak és az embereknek is. Mindmáig éhezünk és szomjazunk, nincs ruhánk, és verést szenvedünk. Nincs otthonunk, és kezünk munkájával keressük kenyerünket. Ha átkoznak minket, áldást mondunk, ha üldöznek, türelemmel viseljük, ha szidalmaznak, szelíden szólunk. Szinte salakja lettünk a világnak, mindenkinek söpredéke mostanáig. -- Krisztus szolgálói (mások)? Én még inkább. Hiszen többet fáradtam, többször voltam börtönben. Módszelett sok verésben volt részem, sokszor forogtam életveszélyben. A zsidóktól őt ízben kaptam egy híján negyvenet, háromszor megbotoztak, egyszer megköveztek. Háromszor szenvedtem hajótörést, egy nap és egy éjjel a nyílt tengeren hanyódtam. Sokszor voltam vándorúton. Veszélyben forogtam a folyóvizeken, veszélyben a pogányok között; veszélyben városokban, veszélyben a pusztaságban; veszélyben a tengeren, veszélyben az álltestvérek közt. Fáradtam, gyötrődtem, sokat virrasztottam, éheztem és szomjaztam, sőt koplaltam, fagyoskodtam, és nem volt mit fölvennem.”

Amikor az apostol harmadik apostoli útján Palesztinába visszatérőben megérkezett Cézareába, egy Agabusz nevű tanítvány megragadta derék- kötelét, összekötözte vele kezét és lábát, és így szólt: „Azt az embert, akié ez az öv, a zsidók megbilincselik, és átadják a pogányoknak.” Így is lett. Jeruzsálemben az apostolok örömmel fogadták az érkezőt. De arra kérték, mutassa meg a zsidó néphez való tartozását, és ezért kíséren föl a templomba négy férfit, akik ott fogadalmi áldozatot akarnak bemutatni. Pál velük ment. Ekkor azonban ellenfelei elhíresztelték, hogy pogányt vitt magával a szentélybe, és így a templomot megszenteltségtelenítette. Ezért halál volt a büntetés. A templom kapuit bezárták, és a följajdult tömeg meg akarta Pált kövezni. Az utolsó pillanatban megjelent a római parancsnok és leállította őket. Pált hivatalosan letartóztatta, és elküldte Cézareába a helytartóhoz, hogy ítéljen fölötte. Akkor Pál kijelentette: „Római polgár vagyok. A császárhoz föllebbezek!” Rómába vitték. Nem tudjuk, mikor végezték ki ott, de ismerjük a helyet, ahol lefejezték: a Rómából Ostiába vezető út harmadik mérföldköve mellett.

Egy régi legenda szól arról, hogy azon a helyen, ahol szent feje a földre hullt, három forrás fakadt. Mély értelmű jelképe ez annak az élet-folyamnak, amely Pálon át a világba áradt.

Istenünk, ki a mai napon Szent Péter és Szent Pál apostol ünnepével ajándékozta meg minket, kérünk, segítsd Egyházadat, hogy mindenben kövesse azok tanítását, akik ott álltak kereszténységünk kezdeténél!